

Bonden uden udsmykning

af Zakarias Jensen

Interview i Politiken (Magasinet), den 13. november 1927

Oppe i Vendsyssel, i den lille fremadstræbende Stationsby Vraa – sagnagtigt berømt fra Kæmner-Skandalen for kort Tid siden – ligger paa Hovedgaden en Cykleforretning, som er kommet til at spille en betydningsfuld Rolle i vor nyere Literatur. Her residerede i en halv Snes Aar Thomas Olesen, efter han havde lagt Skomageriet paa Hylden, men før han endnu var kommet til at hedde Løkken – her førte han en kompliceret Tilværelse som Mekaniker, Cyklehandler og Bilreparatør, og samtidig tumlede han allerede med at give Bonden Niels Hald kunstnerisk form i sin Bevidsthed ... Da ”Bil-Thammes” – som Thomas Olesen Løkken endnu i dag hedder overalt i Vendsyssel – i 1918 forlod Vraa for at etablere sig som Boghandler samt Kiosk- og Rutebilejer i Løkken, overdrog han Forretningen til en ung Mand ved Navn Erling Kristensen, der havde staaet i Lære hos ham, idet han paalagde sin Efterfølger at føre Virksomheden videre i samme Aand og Tone, og ikke paa noget Punkt svigte de Hævdvundne Traditioner ... Denne Formaning har Erling Kristensen siden prompte efterkommet – saa bogstaveligt endog, at han nu i en nær Fremtid debuterer hos Hasselbalch med en stor, moderne Roman: Støtten! Saaledes møder vi for anden Gang Cyklesmedien i Vraa inden for Literaturen, og for anden Gang i løbet af faa Aar optræder en faglært Mekaniker som skønliterær Forfatter. Der er aabenbart mere Poesi i det Haandværk, end man tror.

– Erling Kristensen er en Mand paa 34 Aar. Han stammer fra et Landarbejderhjem en Mils Vej uden for Vraa, har kun faaet en maadelig Skolegang og har ikke siden haft Raad til at indhente det forsømte ved Højskole-Ophold eller lignende. Hvad han kan, har han lært sig selv ... Som naturligt er, skildrer hans Debut-Roman vendsysselske Bønder – han siger selv, at den er ”en psykologisk Undersøgelse af Bondens Forhold til Begrebet Ærlighed” ... Nu maa man imidlertid ikke tro, at den unge Vendelbo ogsaa i digterisk Henseende blot er en Efterfølger og Elev af Thomas Olesen – tværtimod, Erling Kristensen er en yderst selvstændig Natur, en virkelig Oprører og han holder sit Indtog paa Parnasset med et Brag, der nok skal blive hørt ... hvad han vil med sin Bog, er intet mindre end et Opgør med hele den moderne Tids idealiserede Bonde-Skildring, som han finder opstiltet og usandfærdig ...

– Se dette med Ærligheden, siger han under en Samtale – det er et Emne, som har ligget mig stærkt paa Sinde, og som jeg har spekuleret over i mange Aar. Naar jeg har talt med nogen om det og er kommet til at nævne, at jeg tænkte paa at skrive en Bog over det Tema, saa har Vedkommende gerne sagt det med et Suk og et underligt Blink i Øjnene: ”Ja, der kan sandelig blive noget at skrive om.” Det viser, at ogsaa andre har Øje for Skavankerne, og at jeg er inde paa den rigtige Vej til Forstaaelse af mangt og meget i Bondens Psyke ... Jeg har levet hele mit Liv blandt Bønder og det er efterhaanden kommet til at staa mig klart, at netop Bondens mærkelige Moral, hans besynderlige Forhold til Ærligheden, er selve Grundvandet i hans Karakter ... det er den Akse, hvormed hele Bondepsykens tunge Karrusel drejer ...

– Hvordan er da dette Forhold?

– Ja, hvad skal jeg sige – hvordan jeg end udtrykker mig, vil jeg sikkert blive grundigt Misforstaaet ... men det maa man jo finde sig i, naar man har den slemme Tilbøjelighed for enhver Pris at ville ud med Sandheden ... Jeg mener at have gjort den erfaring, at Bonden – jeg taler her kun om Vendelboen, som er den eneste, jeg kender – endnu ikke er naaet længere med Hensyn til Moral end at han ganske roligt indstiller sin hele Tilværelse, sin Handel og Vandel, efter det gammelkendte Princip: ”Gaar’ en, saa gaar’ en!” Saa primitiv er han, at denne Klassiske Formel er hans eneste virkelige Maalestok over for Begrebet Ærlighed – alt, hvad der viser sig at ”gaa”, bliver for hans Bevidsthed rigtigt og forsvarligt ... men sker det, at én eller anden Ting, som han er i Færd med at sætte i scene, ikke ”gaa” – ja, saa er den paagældende Handling dermed stemplet som moralsk angribelig, og saa véd han, at han har gjort noget galt ... Tænk f. Eks. paa en Bonde, der strider sin sejge Kamp for at komme af med en tuberkelsyg Ko, uden at Køberen opdager, hvordan det er fat – hvis det lykkes for ham, saa vil han aldrig nogen Sinde gøre sig Skrupler i den Anledning ...

Netop saadan er det jeg skildrer Bonden – som han staar og gaar, i Dagliglivets smaa karakteristiske Situationer, uden Glimmer og poetisk Forgyltning – og jeg gør det i en ganske bestemt Hensigt. Det kan jo nemlig ikke skjules, at der i store Krese af Befolkningen er ved at brede sig en ganske falsk Forestilling om Bondens Væsen. Skylden er først og fremmest Digternes – de lærkelyriske Fremtoninger, som i de senere Aar har befolket Bonde-Literaturen, har ikke Rod i det virkelige Liv ... det har været enten Afholds-Bønder eller Rigsdags-Bønder eller paa anden Maade idealiserede Væsner – den jævne, almindelige Mand paa Landet er helt anderledes. Og jeg synes, at Bonden selv for sin egen Skyld maa protestere mod dette Misbrug – han er ikke tjent med, at man saaledes opfører ham til falsk Kurs paa den literære Børs ... Hvordan er det ikke, det lyder om os: Stovthed! – Oplysning! – Ærlighed! – Lunhed! Jo vist! Hvis vi Bønder

virkelig var de lune Overmennesker, som alverdens Skribenter og Højskoletalere vil gøre os til, saa lo vi en rungende latter, der kunde høres helt ind til Kjøbenhavn! Men se, om vi gør det! Nej, vi hæfter uden at blinke alle Tapperhedsmedaljerne paa vore brede Bringer, og selv de allerfedeste Superlativer til Bondens Pris sluger vi raa – uden saa meget som at faa Opstød bagefter! ...

... Saaledes taler den unge Vendelbodigter. Hans Ord falder sindigt og stilfærdigt, i en næsten docerende Tone. Et lunt Glimt spiller i de brune, godlidende Øjne, og den brede, fyldige Mund kruses ligesom hele Tiden af et umærkeligt Smil. Men bag den køligt afdæmpede Form spores en bunden Varme, en dulgt Lidenskabelighed, der bærer Vidne om et stærkt og blodrigt Temperament ... Nu tier han lidt, farer med Haanden gennem Manken og flytter sig i Stolen. Saa kommer det – sammenbidt, næsten voldsomt – i et lille, skarpt Smæld:

– Min Bog er saadant et Opstød! ...

... Og i en brat Bevægelse rejser han sig og gaar sin Vej med et fast og roligt Haandtryk.